

Oslo, 12. april 21

Tiltak for å sikre universell utforming av skolebygg

Barneombudet og Likestillings- og diskrimineringsombudet (ombudene) vil med denne henvendelsen rette oppmerksomhet mot manglende tilgjengelighet for personer med funksjonsnedsettelse til mange av samfunnets arenaer, og en særlig bekymring knyttet til skolebygg.

Ombudene mener at en slik manglende tilgjengelighet for personer med funksjonsnedsettelse kan innebære en omfattende diskriminering av mange barn, unge og deres familier. Mangel på tilgjengelighet hindrer barn og unge i å utnytte sin rett til utdanning og videre deltagelse i arbeid, fra å være aktive i politikk- kultur- og fritidsinteresser og å kunne benytte offentlige transportmidler.

Tilgjengelige skolebygg er en forutsetning for å sikre en inkluderende utdanning i tråd med Norges menneskerettslige forpliktelser. Likevel utestenges mange barn fra sin nærskole fordi skolen ikke er universelt utformet.

Ambisiøse planer og målsettinger

- I over 30 år, helt siden FNs internasjonale ti- år for funksjonshemmede (fra 1982) har målsettingen i Norge vært full deltagelse og likestilling for funksjonshemmede.
- Likestillings- og diskrimineringsloven (2009) har i sin formålsparagraf at «Loven skal bidra til nedbygging av samfunnsskapte funksjonshemmende barrierer og hindre at nye skapes».
- I 2013 ratifiserte Norge Konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Konvensjonen fastslår at stat og kommuner er forpliktet til å iverksette nødvendige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne har tilgang til det fysiske og digitale miljøet, transport, informasjon og kommunikasjon, samt andre tilbud og tjenester som er åpne for eller tilbys allmennheten.
- Regjeringer har til nå lansert tre handlingsplaner for et universelt utformet samfunn. Den første i perioden 2004-2008: *Regjeringens handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne*. Den andre i perioden 2009-2013: *Norge universelt utformet 2025*. Den tredje handlingsplanen *Regjeringens handlingsplan for universell utforming* (2015-2019) er nå utløpt, og regjeringen arbeider med en ny som forventes lansert våren 2021.
- I 2018 lanserte Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) «Veikart for universelt utformet nærskole 2030» på bestilling av Regjeringen. Veikartet inneholdt konkrete anbefalinger om tiltak for perioden 2020–2030 med mål om at alle nærskoler skal være

universelt utformet i 2030. Forslaget omfattet en bred offentlig virkemiddelbruk, med økonomiske, juridiske, pedagogiske og organisatoriske tiltak.¹

Dagens situasjon

Da diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (dtl.) ble vedtatt i 2008 var det bred enighet mellom opposisjonen og regjeringspartiene om at det var nødvendig med en opptrappingsplan for å sikre at eksisterende bygg skulle bli universelt utformet. Det ble foreslått å starte med grunnskoler, for å fortsette med andre bygg-kategorier som hotell, stasjonsbygg, legesentra, kirker og lignende.

Til tross for tre handlingsplaner, praktiske og finansielle utredninger og prosjekterte planer (som det nevnte veikart for universell utforming av skolebygg), er planene fremdeles ikke forpliktende og det følger ikke øremerkede midler til en systematisk oppgradering av bygg og uteområder.

Ombudene mener situasjonen er alvorlig. Norge har fra 2009 hatt en omfattende nasjonal lovgivning som stiller krav om at alle virksomheter (både private og offentlige) rettet mot allmennheten har en plikt til universell utforming av deres virksomhet. På 12 år er det likevel lite som er gjort.²

Det finnes ikke fullstendige og oppdaterte tall på dagens situasjon, men det er grunn til å tro at tallene nedenfor gir et godt bilde av dagens status:

- Kun 7 % av inngangspartier tilhørende offentlige bygninger er tilgjengelige for brukere av manuell rullestol, og en av fem har tilgjengelig inngangsparti for personer med nedsatt syn.³
- Kun 3 % (10 stk.) av norske jernbanestasjoner var universelt utformet i 2015.⁴ Å benytte offentlig transport representerer en stor utfordring for mange med forskjellige funksjonsnedsettelse.
- Under 3 % av friluftsområder tilfredsstiller kravene til universell utforming for rullestolbrukere og synshemmede.⁵
- Det er i dag ikke krav til at arbeidsplasser skal være universelt utformet.⁶

¹ https://bibliotek.buudir.no/BUF/101/Veikart_Universelt_utformet_naerskole_2030.pdf

² Brudd på denne plikten er å anse som diskriminering med mindre plikten medfører en uforholdsmessig byrde. Publikum skal etter LDL (Tidligere LDO – nå LD Nemdna) kunne klage inn barrierer i samfunnet. Etter føringer fra BLD har ombudet og nemnda hatt /praktisert en lav terskel for hva som skal anses som byrdefullt for de som klages inn. Det betyr i hovedsak at «nedbygging av samfunnsskapt funksjonshemmende barrierer» kun representerer mindre justeringer gjennom dagens lovverk. Problemet i dag/LDOs erfaring: Det er bare mindre tiltak som virksomhetene blir pålagt å gjennomføre. Ramper, kontrastmerking, teleslynge, døråpnere osv. Større tiltak som heis, handikaptolett ol kan ikke pålegges virksomhetene. I mange tilfeller blir heller ikke mindre tiltak pålagt fordi virksomheten har så dårlig økonomi. (Ny gjennomgang / rapport fra LDO 2018)

³ Regjeringens handlingsplan for universell utforming (2015 – 2019) (lansert 2016) (Side 13 og 14)

<https://www.regjeringen.no/contentassets/48ed7783842b410881a7da36ab530c72/no/pdfs/regjeringens-handlingsplan-uu.pdf>

⁴ ibid.

⁵ Kartlegging av 14 fylker gjort av Friluftsrådernes landsforbund (2010).

⁶ Som hindrer mange å komme inn i arbeidslivet (inkluderingsdugnaden) og har tvunget mange å avslutte i sitt arbeid.

- Kun 20% av grunnskolene var tilgjengelige for rullestolbrukere i 2013.⁷ Det finnes ikke dokumentasjon på hvor mange skoler som har god tilgjengelighet for alle funksjonsvariasjoner.

Internasjonal kritikk

Både FNs barnekomite, FNs komite for rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne og FNs spesialrapportør på feltet funksjonsevne har kritisert Norge for ikke å ha prioritert dette arbeidet. De anbefaler at Norge sørger for økt tilgjengelighet, særlig til skolebygg.⁸

I sine merknader til Regjeringen skriver FN-komiteen for rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne at:

Regjeringen må innføre forskrifter for å fastsette tidsfrister og konkrete tiltak med øremerket finansiering for universell utforming av eksisterende bygninger, som prioriterer grunnskole og videregående skole.⁹

Barneombudet og Likestillings- og diskrimineringsombudet anbefaler

For at Norge skal nå sine målsettinger om et universelt utformet samfunn og oppfylle sine internasjonale forpliktelser, er det nødvendig med en nasjonal satsing. Det er ventet en ny handlingsplan for universell utforming i løpet av 2021. Ombudene håper og forventer at en ny handlingsplan inneholder en konkret plan for fremdrift og finansiering av eksisterende bygg, uteområder og transport i Norge.

Ombudene mener skolene er en type bygg som bør prioriteres. Barn og unges rett til skole og utdanning er en grunnleggende rettighet som følger blant annet av Menneskerettighetserklæringen artikkel 26, FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter artikkel 14, FNs Barnekonvensjon artikkel 28 og 29 og FNs konvensjon om funksjonshemmedes rettigheter (CRPD) artikkel 24.

Å få gå på sin nærskole er rettighetsfestet i Norge. Det er viktig for læring, for å unngå utenforskap og for å oppnå et aksepterende og inkluderende samfunn. Skolebygget er også en sosial arena for fritidssysler, diverse markeringer, arrangementer og benyttes som valglokaler. Skolen skal også være arbeidsplass for alle uavhengig av funksjonsevne.

Vi anbefaler at Norge utarbeider en forpliktende plan med tidsfrister og finansiering, herunder:

1. Forskriftsfester frist for når alle skoler skal være oppgradert og universelt utformet.
2. Setter av midler over statsbudsjettet for å realisere veikart for universelt utformet nærskole

Kostnadene for å realisere veikartet slik at alle skoler er universelt utformet er estimert til 2,2 milliarder kroner.¹⁰ I rapporten *Samfunnsøkonomisk analyse av universelt utformet grunnskole i*

⁷ Norges Handikapforbunds kartlegging sammen med forskningsinstituttet International Research Institute of Stavanger AS (IRIS) av forholdene for bevegelseshemmede i grunnskolen

⁸ FNs komité for rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne Concluding observations (7. mai 2019) artikkel 9 pkt. 16 b, FNs barnekomités Concluding Observations (4. juli 2018) avsnitt 23 e.

⁹ Artikkel 9 pkt. 16 b

¹⁰ Samfunnsøkonomisk analyse av universelt utformet grunnskole i 2030, Oslo Economics-rapport 2018-36.

<https://osloeconomics.no/publication/samfunnsokonomisk-analyse-av-universelt-utformet-grunnskole-i-2030/>

2030 konkluderer Oslo Economics med at verdien av nyttevirkningene overstiger denne kostnaden. En realisering av veikartet anses derfor for å være samfunnsøkonomisk lønnsomt.

Historikken viser at dette er en oppgave som kommunene ikke klarer å løse alene. Staten har et direkte og overordnet ansvar for at Norges menneskerettslige forpliktelser blir ivaretatt. Barnekomiteen har understreket at statene må forsikre seg om at kommunene har de finansielle ressursene som trengs for å oppfylle barns rettigheter, og hindre at det blir lokale forskjeller i tilbudet til barn.¹¹ Ombudene mener det er behov for tydelige krav og øremerkede bevilgninger over statsbudsjettet. Øremerking av midler over statsbudsjettet vil sikre at dette arbeidet prioriteres og lar seg realisere i kommunene. I den grad det stilles krav til medfinansiering, må fordelingsnøkkelen være overkommelig og virke som et sterkt insitament for kommunene til å gjennomføre utbedringene.

Ombudene anbefaler at det innvilges en samlet tilsagnsramme på inntil 2,2 milliarder kroner over en seksårs periode, for å realisere veikartet for universell utforming av alle grunnskoler i Norge innen 2028. I veikartet er målet satt til 2030, men om arbeidet prioriteres mener vi det er fullt mulig å intensivere arbeidet og forkorte tidsrammen. En oppdatert versjon av det nevnte veikartet vil kunne fungere som konkret tiltaksplan fra kartlegging og registrering til rehabiliteringsarbeid og ferdigstillelse.

Ombudene anbefaler at det i første omgang øremerkes 400 millioner kroner til formålet i statsbudsjettet for 2022.

Vi håper komiteen vil bidra til at en lenge etterlyst forpliktende handlingsplan kan realiseres med tilstrekkelige ressurser, og dermed sørge for et mer universelt utformet og inkluderende samfunn.

Med hilsen

Hanne Bjurstrøm
likestillings- og diskrimineringsombud

Inga Bejer Engh
barneombud

Dokumentet er elektronisk godkjent, og gyldig uten signatur.

Likelydende brev er sendt til:

Utdannings- og forskningskomiteen

Kommunal- og forvaltningskomiteen

Arbeids- og sosialkomiteen

Arbeids- og sosialdepartementet v/ Torbjørn Røe Isaksen

¹¹ FN's barnekomite generell kommentar nr. 5 (2003) punkt 41

Barne- og familiedepartementet v/ Kjell Ingolf Ropstad

Finansdepartementet v/ Jan Tore Sanner

Kommunal- og moderniseringsdepartementet v/ Nikolai Astrup

Kulturdepartementet v/Abid Q. Raja

Kunnskapsdepartementet v/ Guri Melby